

An Examination of the Subsections of the Local Calendar of the Lak Ethnic Group (Case Study: Lorestan Province)

Reza. Yousefvand^{1*}

¹ Assistant Professor, Department of History, Payam Noor University, Tehran. Iran

* Corresponding author email address: Yousefvand@pnu.ac.ir

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Yousefvand, R. (2025). An Examination of the Subsections of the Local Calendar of the Lak Ethnic Group (Case Study: Lorestan Province). *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 4(1), 330-345.

© 2025 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

ABSTRACT

The aim of this article is to examine the structure and foundational principles of the Lak calendrical system. The central research question focuses on identifying which aspects of the Lak people's way of life have given rise to the formation of their local calendar. The findings indicate that the structure and foundational principles of this calendar are primarily based on the livelihood patterns of the Lak community. This article has been composed using a descriptive methodology and is based on data gathered through fieldwork, document analysis, and library research. The geographical scope of the present study includes three Lak-inhabited counties in Lorestan Province: Nurabad, Kuhdasht, and Alishtar (Lakestan). One of the subjects that has drawn the attention of cultural researchers and Iranologists is the study of calendars and the examination of local timekeeping systems among various ethnic groups in Iran. However, this topic has not yet been independently explored in relation to the Lak ethnic group. The Laks are an independent group of Iranian-speaking peoples who possess a rich heritage of ancient cultural elements. The Lak calendar is based on the method of measuring time and calculating days, weeks, months, and specific time-related terminologies, all of which are rooted in the native lifestyle and living conditions of the particular regions inhabited by the Lak people. These calendrical elements have been preserved through oral tradition across generations.

Keywords: Lak ethnic group, Laki language, local calendar, social life.

EXTENDED ABSTRACT

The examination of indigenous calendrical systems among Iranian ethnic groups offers critical insight into the cultural, environmental, and cosmological frameworks through which time is experienced and organized. This article focuses on the Lak ethnic group of Lorestan Province, aiming to analyze the structural foundations and socio-historical significance of their local calendar. Unlike the nationally recognized solar or Islamic lunar calendars, the Lak calendar remains orally transmitted and embedded in everyday pastoralist and agricultural life. While the general Iranian calendrical tradition—especially the solar-based system going back to Zoroastrian antiquity—is well documented (Taqizadeh, 1937), the specific modalities by which the Laks structure time have been notably absent from scholarly discourse. This study attempts to fill this gap by grounding the analysis in ethnographic fieldwork, local oral histories, and historical comparisons. It argues that the Lak calendar is not a static timekeeping device but a living cultural system inextricably tied to environmental changes, labor cycles, and spiritual beliefs. It represents a cosmology of time that intertwines secular and sacred rhythms and resists the homogenizing influence of state-imposed temporalities.

Methodologically, the study is rooted in ethnographic inquiry, with an emphasis on cultural semiotics and oral transmission. The research covers three Lak-populated counties in Lorestan Province: Nurabad, Kuhdasht, and Alishtar—collectively known as Lakestan. The research identifies a gap in prior literature on this subject. For instance, while Hadi Esfandiari's book *Laks: The Unknown Ethnic Group* discusses socio-political conditions, it neglects timekeeping practices. Similarly, Askari Alam, in his works on oral literature and Luri-Laki dictionaries, does not address calendar systems (Askari Alam, 2003). This neglect partly stems from the oral nature of Lak calendrical knowledge, which does not easily fit within the written historical record traditionally dominated by ruling elites. The article argues that oral traditions deserve equal if not more scholarly attention, particularly for understanding subaltern epistemologies. In the case of the Laks, poetic terms for months, celestial markers, and seasonal shifts continue to guide agricultural and pastoralist activities and have survived centuries of historical disruption, Islamic calendrical dominance, and urban migration.

The Lak people, like other Iranian groups, often face erasure or reduction in ethnographic categorizations. They have been variably classified as Kurds (Bedlisi, 1964; Bedlisi, 1959; Curzon, 1994), Lurs (Amanollahi, 1991; Izadpanah, 1988), or a branch of either group (Yasemi, 1990). However, increasing scholarly evidence supports their status as a distinct ethnolinguistic community (Garavand, 2001; Valizadeh Mo'jezzi, 1962; Yousefvand, 2008b). The structure of the Lak calendar reinforces this identity claim. The calendar draws from both pre-Islamic and Islamic concepts of time, yet adapts them to local experience. It includes “shesha” (six-day cycles), “dehe” (ten-day segments), and month names such as “mongarma” (for mid-summer heat) and “kahalpakakar” (referring to seed-carrying thistles dispersed by wind). These names are not arbitrary but encode ecological knowledge, community memory, and seasonal labor. They reflect a hybrid ontology in which myth, cosmology, and meteorology converge. The Lak calendar also marks auspicious and inauspicious days based on lunar events, folk poetry, and celestial observation, showing strong continuity with Zoroastrian and pre-Islamic Iranian thought (Bahar, 1997; Yousefvand, 2013).

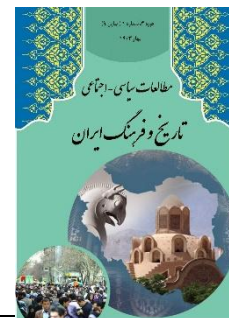
Time for the Laks is not merely linear but cyclical and symbolic. For instance, the start of the agricultural year is associated with Nowruz and spring, while the pastoral year begins in early summer after the livestock trade, a period referred to as “mereo.” The use of star-based timing, including recognition of the Pleiades constellation (“haft torem”) and Venus (“zela”), allows shepherds and villagers to measure time in the absence of mechanical clocks. These astronomical markers signal not just the hour but also social responsibilities such as herding, milking, or travel. This dual time system—solar-lunar and agricultural-pastoral—functions without contradiction. The terms used for different hours of the day, seasons, and astronomical signs constitute an alternative epistemology of time. Moreover, the month of “mongasea” or “black month” (Azar), signals a temporal affect—the psychological weight of a lifeless landscape and dormant economic activity—marking a moment not just in nature but in social mood and rhythm. Similarly, special attention is paid to “nuhs” (inauspicious days), such as the 13th of Nowruz, which recall ancient eschatological fears and ritual avoidance behaviors (Homa'i, 1961; Taqizadeh, 1937).

In reconstructing the Lak calendar, the article provides a detailed comparison between Lak temporal concepts and ancient Iranian calendrical traditions. The authors draw parallels between terms found in the Lak lexicon and those of Pahlavi and Avestan origin, such as “wehār” for spring or “zamga” for winter (Yousefvand, 2013). These linguistic continuities are not coincidental but signal the deep historical memory embedded in everyday speech and seasonal behavior. For example, the term “word” (verd) for the agricultural year—beginning in autumn—may reflect the ancient Iranian practice of starting the year post-harvest. Such semantic echoes lend weight to the thesis that the Lak calendar preserves pre-Islamic Iranian models of timekeeping filtered through centuries of oral transmission. Importantly, this calendar is also gendered and communal: collective memory of events such as famines, plagues, or tribal conflicts becomes encoded in local time reckoning as markers for counting years. The absence of fixed written records has not undermined the durability of this calendar; rather, its oral and symbolic nature has enabled it to remain adaptive, fluid, and context-sensitive.

The final section of the article critiques the academic and institutional neglect of the Lak calendar. Despite its rich historical and ethnographic value, the calendar has largely been omitted from national discussions of cultural heritage. This omission can be attributed to the lack of an administratively defined Lak province, the dominance of Kurdish and Luri identity politics, and the prioritization of standardized, written calendars over oral, experiential ones. Scholars have often reproduced the assumption that the Laks are a subset of other groups without examining their distinct cultural systems (Askari Alam, 2003; Yousefvand, 2013). By documenting the Lak calendar, this article challenges such oversights and calls for a pluralistic understanding of Iranian temporalities. It argues that the Lak calendar should not be viewed as an exotic relic, but as a resilient system that continues to structure life, identity, and memory. Furthermore, it positions calendrical knowledge as a form of cultural resistance—a way for marginalized communities to assert agency over their historical narrative and temporal order.

In conclusion, the Lak calendar is not merely a time-measuring system but a dynamic cultural institution that embodies the ecological awareness, social organization, and spiritual worldview of an underrecognized Iranian ethnic group. It persists not by resisting change but by adapting to ecological shifts, economic needs, and interethnic interactions. By recovering this calendar, the study not only addresses a historiographical void but also affirms the role of oral tradition in safeguarding intangible heritage. It offers a model for engaging with similar indigenous timekeeping systems and highlights the importance of integrating them into national cultural and academic frameworks. Ultimately, the Lak

calendar serves as a living testimony to the ways in which time is not just measured, but deeply experienced, narrated, and remembered.

بررسی بخش‌واره‌های تقویم محلی قوم لک (مطالعه موردی استان لرستان)

رضا یوسف وند^{*id}

۱. استادیار، گروه تاریخ، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: Yousefvand@pnu.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

یوسف وند، رضا. (۱۴۰۴). بررسی بخش‌واره‌های تقویم محلی قوم لک (مطالعه موردی استان لرستان). *مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*، ۴(۱)، ۳۴۵-۳۳۰.

© ۱۴۰۴ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

هدف این مقاله، بررسی ساختار گاه‌شماری لکی و مبانی آن می‌باشد. سؤال اصلی تحقیق بر این امر استوار است که مبانی شکل‌گیری گاه‌شماری لکی منبعث از کدام‌یک از وجوه زندگی آنان می‌باشد؟ یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که این ساختار گاه‌شماری و مبانی شکل‌گیری آن، بر شیوه معیشت این قوم استوار است. این مقاله با روش توصیفی و گردآوری داده‌های میدانی، اسنادی و کتابخانه‌ای نگارش یافته است. محدوده جغرافیایی پژوهش حاضر، سه شهرستان لکنشین استان لرستان، نورآباد، کوه‌دشت و الشتر (لکستان) می‌باشد. یکی از مباحثی که مورد توجه فرهنگ‌پژوهان و ایران‌شناسان قرار گرفته است، بحث گاه‌شماری و بررسی تقویم و تاریخ محلی اقوام مناطق مختلف ایران است؛ لذا این موضوع هنوز در بین قوم لک به صورت پژوهشی مستقل مورد بررسی واقع نشده است. لک‌ها گروهی مستقل از اقوام ایرانی‌زبان هستند که از منظر عناصر فرهنگی کهن، دارای پیشینه غنی می‌باشند. گاه‌شماری لکی مبتنی بر نحوه سنجش زمان و محاسبه روزها، هفته‌ها، ماه‌ها و یا اصطلاحات خاص زمان‌شناسی می‌باشد که منبعث از اوضاع زندگی بومی منطقه‌ای خاص در مناطق لکنشین بوده و به صورت سینه‌به‌سینه محفوظ مانده است.

کلیدواژگان: قوم لک، زبان لکی، گاه‌شماری محلی، زندگی اجتماعی.

مقدمه

وقت‌شناسی و یا شناسایی زمان، از نخستین پدیده‌هایی بود که انسان آن را شناخت و مورد توجه قرار داد. گردش زمین به دور خود و تبدیل روز به شب و شب به روز، دست‌کم دو واحد زمانی را برای وی مشخص ساخت. پدید آمدن ماه به شکل هلال و تغییر ظاهری آن به بدر، تقلیل مجدد و ناپدید گشتن آن طی ۲۹ یا ۳۰ شب متوالی، انسان را با واحد بزرگ‌تری از زمان آشنا ساخت. به دلیل آنکه جرم آسمانی ماه در بروز این رویداد و تغییر حالت زمانی تأثیر داشت، این واحد زمانی را «ماه» نامیده‌اند. ایرانیان از دیرباز گاه‌شماری شمسی را مبنای تقویم خویش قرار داده بودند؛ یک دور گردش کامل زمین به دور خورشید مبنای سنجش سال است و مبدأ آن نیز زمانی است که آفتاب از برج حوت، به برج حمل تحویل می‌شود و روز و شب در آن موقعیت یکسان و مساوی است. زمان یک دور گردش کامل زمین به دور خورشید تقریباً ۳۶۵ روز و ۵ ساعت و ۴۸ دقیقه و ۴۶ ثانیه است و با کسر اعشاری قریب ۳۶۵/۲۴۲۲ روز است (Taqizadeh, 1937).

از گذشته‌های دور، ایرانیان سال را ۳۶۵ روز کامل محاسبه می‌کردند و از احتساب حدود یک‌چهارم روز خودداری می‌نمودند. این ۳۶۵ روز شامل ۱۲ ماه سی‌روزه و ۵ روز اضافی بود که جزء هیچ ماهی محسوب نمی‌گشت و آن را «وهیژک»، «بهیژک» یا «سنجک» می‌گفتند. این پنج روز در دوران اسلامی به «خمسه مسترقه» یا «پنجه دزدیده» معروف شد. به این ترتیب، سال ایرانی در هر چهار سال یک روز، و یا به‌طور دقیق‌تر در هر ۱۲۸ سال ۳۱ روز نسبت به سال شمسی حقیقی فرق می‌کند؛ یعنی کمتر است. به همین جهت، آنچه غیر از این ماه و سال ایرانی در تواریخ قدیمی داریم، همیشه نوروژ سیار بوده است. با وجود سیار بودن سال در عهد ساسانی - که قرائن عدیده آن را تأیید می‌نماید - ما خبر از یک سال ثابت (شمسی نزدیک به حقیقی) نیز داریم که به ظن قوی، آغاز آن اساساً در اعتدال ربیعی بوده و نزدیک به آن نقطه نگاه داشته می‌شده است؛ یعنی بیش از یک ماه جلوتر یا چند روز عقب‌تر از آن نمی‌رفته است. بنابراین، ماه‌ها و روزهای این سال تقریباً همیشه نزدیک به محل اصلی نجومی خود ثابت می‌ماند. ثابت نگه‌داشتن این سال، به وسیله کبیسه‌ای که در هر ۱۲۰ سال یک ماه بود، به عمل می‌آمد (Taqizadeh, 1937).

بنابراین در زمان ساسانیان دو نوع سال بر اساس گاه‌شماری وجود داشت: سال سیار که بر پایه آن، سال دقیقاً ۳۶۵ روز حساب می‌شد و کبیسه نمی‌گرفتند و هر ۱۲۰ سال یک ماه نوروژ جلو می‌رفت و سال ناقصه می‌شد؛ و سال ثابت که در آن کبیسه گرفته و حساب می‌شد و نوروژ در هر دوره ۱۲۰ ساله در جای خود قرار گرفته و ثابت می‌ماند.

مردمان لک‌زبان از لحاظ گاه‌شماری همانند دیگر اقوام ایرانی دارای عناصر گوناگون سنجش زمان می‌باشند. گاه‌شماری محلی لکی دارای نکته‌های بسیار ظریفی است که نشان‌دهنده قدمت فرهنگ بومی منطقه‌ای است. این میراث گران‌بهای ملی، با وجود آن‌که در اعصار مختلف در معرض بی‌اعتنایی قرار گرفته است، با این حال حاوی نکات و مطالب شایان توجهی است که با تقویم‌های قدیم همبستگی‌های ریشه‌ای و اصولی دارد. در این پژوهش سعی شده است که نکات ارزنده‌ای را که سینه‌به‌سینه در میان لک‌ها در خصوص سنجش زمان و تغییر فصول محفوظ مانده است، ثبت و ضبط گردد و در پاره‌ای موارد با مورد مشابه آن‌ها در زبان پهلوی و حتی اوستایی مورد تطابق قرار گیرد. هدف اصلی این نوشتار، بررسی وضعیت گاه‌شماری و محاسبه زمان در میان قوم لک می‌باشد. مسئله اصلی این پژوهش بر این امر استوار است که مبنای شکل‌گیری گاه‌شماری لکی، منبعت از کدام‌یک از شیوه‌های زندگی آنان می‌باشد؟ این بررسی در حوزه تاریخ‌نگاری محلی و مطالعات فرهنگ و تمدن یکی از اقوام ایرانی و در قلمرو تاریخ فرهنگی سامان یافته است. در این نوشتار، مردم‌نگاری و فرهنگ عامه قوم لک مورد بررسی قرار خواهد گرفت. بنابراین، بر مبنای مطالعات مردم‌نگاری و روش‌های مربوط به آن شکل گرفته است. امروزه مردم‌نگاری به‌عنوان یکی از شاخص‌ترین انواع روش‌های کیفی شناخته شده و رویکرد و نظریه‌ای است که چارچوب حوزه‌های مردم‌شناختی را شکل می‌دهد. شیوه‌های

مردم‌نگاری از جمله حضور در میدان تحقیق و مشاهده مشارکتی، هسته اصلی و اساس مردم‌نگاری هستند. پژوهش حاضر نیز بر اساس همین شیوه‌ها فراهم آمده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش حاضر، سه شهرستان لک‌نشین استان لرستان به مرکزیت نورآباد که به لکستان معروف هستند، می‌باشد. این سه شهرستان عبارت‌اند از: نورآباد، کوهدشت و الشتر.

ضرورت و پیشینه تحقیق

موضوع گاه‌شماری قوم لک، از پیشینه پژوهشی غنی برخوردار نیست. برخی آثار که به بررسی قوم لک پرداخته‌اند، یا به گاه‌شماری لک توجه نکرده‌اند و یا در حد اشاره از آن عبور کرده‌اند. از جمله، کتاب هادی اسفندیاری با عنوان لک، قوم ناشناخته در سال ۱۳۹۸ منتشر شده است. نویسنده در این کتاب به مباحث کلی از جمله تفکیک اقوام کوچ‌نشین از قوم کرد پرداخته و همچنین در قسمت پایانی به وضعیت قوم لک در دوران اسلامی پرداخته است. بنابراین، به مبحث گاه‌شماری و شناخت زمان اشاره‌ای نکرده است. عسکری عالم نیز در تألیفات خود با عناوین ادبیات شفاهی قوم لر و همچنین فرهنگ واژگان لری به سرودها و تکبیتی‌ها و ضرب‌المثل‌های قوم لر و قوم لک پرداخته، لکن هیچ اشاره‌ای در خصوص گاه‌شماری ننموده است (Askari Alam, 2003).

در حقیقت، موضوع گاه‌شماری قوم لک، علیرغم وجوه ممیزه آن در حوزه گاه‌شماری‌های ایرانی، مورد اقبال پژوهشگران قرار نگرفته است. بخشی از علل این کم‌اقبالی، فقدان داده‌های مکتوب کهن از این گاه‌شماری است. بیشتر تاریخ جهان، تاریخ نوشتاری است، ولی از آنجا که در گذشته، تنها زورمندان و فرمان‌روایان می‌توانستند کسانی را برای نگارش بگمارند، باید به یاد داشت که انسان در سراسر جهان و در همه زبان‌ها، تنها بخش کوچکی از دانش و یافته‌های خود را از راه نوشتاری به نسل‌های دیگر انتقال داده است. در حالی که بخش اصلی، در درازای تاریخ و پیش از تاریخ، همچنان به صورت شفاهی برای آیندگان نگهداری می‌شده است. بنابراین، بخش‌های شفاهی به همان اندازه بخش‌های نوشتاری دارای ارزش می‌باشند و در برخی از میدان‌ها، اهمیت فرهنگ شفاهی حتی بیشتر از بخش نوشتاری می‌باشد.

در این میان، قوم لک همانند دیگر اقوام ایرانی دارای فرهنگ شفاهی غنی می‌باشند که این آثار به صورت سینه‌به‌سینه محفوظ مانده و به نسل امروزی منتقل گشته است. آثار گوناگونی در ارتباط با فرهنگ عامه قوم لک از قبیل: تکبیتی‌ها، تولد، ازدواج، مرگ و باورهای مربوط به آن به نگارش درآمده است؛ لکن یکی از موضوعاتی که تاکنون از لحاظ علمی مورد بررسی قرار نگرفته است، بحث گاه‌شماری قوم لک می‌باشد. این حوزه مطالعاتی، به عنوان بخشی از تاریخ محلی منطقه‌ای از ایران است که داده‌های آن عمدتاً با اتکا بر فرهنگ شفاهی عامه قابل دسترس است و زمینه را برای تعمیق دانسته‌های ما از تاریخ بخشی از ایران فراهم می‌آورد.

کشور ایران از اقوام گوناگونی تشکیل شده که پیوندی ناگسستنی با هم دارند. با وجود تنوع هویت‌های قومی، زبانی و مذهبی، یک ارتباط سازمان‌یافته بین همه اقوام ایرانی تحت عنوان یک هویت ملی وجود دارد.

قوم لک، گروهی از اقوام آریایی هستند که در مرز مشترک چهار استان، در شمال غرب و غرب لرستان، جنوب استان کرمانشاه، شرق استان ایلام و جنوب غربی استان همدان سکنی دارند. لک‌ها بیشتر در شهرهای الشتر (سلسله)، نورآباد (دلفان)، کوهدشت، هرسین، صحنه، کنگاور، سنقر، دینور، شیروان، چرداول، دره شهر، آبدانان، تویسرکان، نهاوند، کرمانشاه، خرم‌آباد و بروجرد ساکن می‌باشند. مردمان لک در پی مهاجرت‌ها، در بیرون از منطقه لک‌نشین زاگرس نیز زندگی می‌کنند که با بررسی‌های به عمل آمده، مسائل سیاسی و منطقه‌ای در این خصوص دخیل بوده است (Yousefvand, 2013). لک‌ها علاوه بر ایران، در برخی از مناطق کشور عراق، ترکیه و سوریه نیز حضور دارند که به اشتباه آن‌ها را کرد می‌خوانند، لکن به دلیل اقلیت زبانی، تحت تأثیر زبان غالب (کردی) قرار گرفته‌اند. در بسیاری از مناطق لرنشین استان لرستان، به‌ویژه مرکز استان، لک‌ها به دلیل قرار گرفتن در اقلیت، تحت تأثیر اکثریت (لر) قرار گرفته و غالباً به لهجه لری تکلم می‌نمایند.

به دلیل نزدیکی زبانی و فرهنگی، لک‌ها عموماً شاخه‌ای از لرها (Amanollahi, 1991) و یا زیرمجموعه کردها در نظر گرفته شده‌اند (Yasemi, 1990)، این در حالی است که با بررسی‌ها و پژوهش‌های به عمل آمده، قوم لک گروهی مستقل از اقوام ایرانی می‌باشد (Valizadeh Mo'jezzi, 1962) و در عین پیوستگی با دیگر اقوام، دارای مشخصه‌های قومی، زبانی، تاریخی و فرهنگی منطقه‌ای خاص خود می‌باشند. بر اساس اطلاعات مندرج در منابع، خاستگاه لک‌ها را می‌توان به چندین دسته تقسیم نمود. دسته اول، لک‌ها را کرد می‌دانند و با ذکر منابع و مستندات تاریخی و زبان‌شناسی، ادعای خود را اثبات می‌کنند. برای مثال، بدلیسی در شرف‌نامه لک‌ها را از جمله طوایف کرد دانسته است (Bedlisi, 1964; Bedlisi, 1959). برخی منابع و پژوهشگران دیگر نیز به خاستگاه کردی لک‌ها اشاره دارند (Cherikov, 1970; Vadi'i, 1970; Soltani, 2002; Samadi, 2002; Hosouri, 1978; Curzon, 1994; 1875). برخی زبان‌شناسان مانند ا. مان و ایران‌شناسانی چون مینورسکی، با استناد به شباهت‌های زبانی لک‌ها با زبان کردی، لک‌ها را به کردها منتسب کرده‌اند. دسته‌ای دیگر از منابع، لک‌ها را از شاخه‌ها و گروه‌های اصلی قوم لر معرفی می‌کنند و تفاوت اصلی آن‌ها با لرها را در ویژگی‌های عناصر زبان‌شناسی لک‌ها می‌دانند (Amanollahi, 1991; Izadpanah, 1988). سرانجام، گروه دیگری از پژوهشگران معاصر، با بررسی عناصر فرهنگی، اجتماعی و زبان‌شناختی لک‌ها، به این نتیجه رسیده‌اند که لک‌ها گروهی مستقل از کردها و لرها بوده و خود دارای هویتی مستقل هستند که به دلیل نزدیکی با گروه‌های کرد و لر، در دوره‌های طولانی با آن‌ها امتزاج یافته و بسیاری از عناصر فرهنگی و زبانی آن‌ها را فرا گرفته‌اند (Askari Alam, 2003). نزدیکی و امتزاج لک‌ها با کردها و لرها سبب شده است بازشناسی هویت اصلی آن‌ها برای خود و دیگران دشوار جلوه کند. می‌توان گفت نبود یک استان خاص برای مناطق لکنشین به جهت پراکندگی، یکی از مهم‌ترین دلایل این استحاله است. از این‌رو در منابع گوناگون، لک‌ها گاه کرد، گاه لر، و گاه ترکیبی از هر دو قوم و یا قومی مستقل با عناصر زبانی همراه با سایر مؤلفه‌های قومی و دارای هویتی مستقل شناخته شده‌اند. همچنین برخی منابع و پژوهشگران، لک‌ها را گروه قومی مستقلی دانسته‌اند (Askari Alam, 2003; Garavand, 1997, 2001; Valizadeh Mo'jezzi, 1962; Yousefvand, 2008a, 2008b; Yousefvand, 2008a, 2008b; Yousefvand, 2013).

گاه‌شماری لکی

زمان از دیدگاه انسان در اعصار کهن، بر دو گونه مقدس و معمولی تقسیم می‌شد. زمان مقدس، صرف امور مقدس و ایمانی می‌گشت و زمان معمولی، آن بود که در گذران امور عادی زندگی به کار می‌رفت (Yousefvand, 2013). پیدایش گاه‌شماری تنها ریشه در نیازهای مادی مانند کشت و برداشت نداشت، بلکه در امور ایمانی نیز باور بزرگی برای انسان بود؛ هرچند باید یادآور شد که اموری چون کاشت و برداشت و مانند آن، هرگز از دایره امور دینی خارج نبود (Bahar, 1997). گاه‌شماری محلی لکی، علاوه بر اینکه نشانه توجه و دقت علمی و استنادانه است، رنگ‌های بسیار ظریف و شاعرانه‌ای هم دارد. با وجود اینکه مثل تقویم‌های سایر اقوام ممکن است تحت تأثیر اطلاعات علمی و نجومی همسایگان واقع شده باشد، ولی برخی اختصاصات و نام‌های خاص ماه‌ها و اعیاد و محاسباتی دارد که دلیل بر اصالت و احتمالاً قدمت آن می‌باشد. این میراث ملی، با وجود اینکه در اعصار مختلف در معرض بی‌اعتنایی قرار گرفته است، با این حال حاوی نکات و مطالب شایان توجهی است که با تقویم‌های ایرانیان قدیم، همبستگی‌های ریشه‌ای و اصولی دارد و ما را به کرات به یاد جشن‌های بزرگ ملی و مذهبی و روزهای گرامی و سنن ارزنده باستانی می‌اندازد.

مبانی تقویم محلی لکی، بر واقعیت‌های عینی زندگی اجتماعی، تغییرات جهان طبیعت، آب‌وهوا، زندگی حیوانات و پرندگان، دام‌پروری و کشاورزی، اقتصادی، امور مادی و معنوی، روان‌شناسی زیباشناسی و روحیه افسانه‌سرایی لکی پی‌ریزی گردیده است. بحث و تحقیق در خصوص گاه‌شماری لکی و بررسی محاسبات محلی زمان‌شناسی و توجه به دقایق تقویمی، و نیز مبادی سال لکی و تقسیمات زمانی از قبیل:

ساعت، شبانه‌روز، هفته، دهه، ماه، فصل، سال و مقایسه آن‌ها با گونه‌های مختلف گاه‌شماری در ایران باستان، در عین تحولات گوناگون، حکایت از پیشینه تاریخی - فرهنگی مشترک دارد.

مبادی تاریخ لکی

هر طایفه و گروهی از لک‌ها نیز مانند سایر ایرانیان و ملل همسایه، حادثه‌ای را که مهم دانسته‌اند، مبدأ تاریخ خود قرار داده‌اند. انواع حوادث از قبیل نزاع‌های خانوادگی و ایلی، مشکلات اقتصادی و معیشتی، امراض واگیر، بروز قحطی، طاعون، غارت، درگیری‌های ایلی - طایفه‌ای - نظامی، برخی مرگ‌ومیرها، سیل و خشکسالی، سرما و گرمای زیاد از حد و موارد عدیده دیگری از این قبیل، از مبادی مهم تاریخ لک‌هاست. در سایر مناطق ایران نیز از این قبیل مبادی تاریخی محلی فراوان است. با توجه به وحدت نژادی، مذهبی و تاریخ مشترک لک‌ها با سایر اقوام ایرانی در تاریخ قبل از اسلام، مبادی تاریخی پیش از اسلام در میان لک‌ها، با سایر اقوام ایرانی با تغییرات جزئی، یکی بوده است. مطالعه و تحقیق در خصوص مبادی تاریخی و تقویم ایران قدیم، از حوزه این نوشتار خارج است. در تاریخ بعد از اسلام، در مناسبت‌های مذهبی، همانند سایر اقوام ایرانی، از سال هجری قمری استفاده می‌کردند که اول محرم آن سال، مطابق با ۱۶ ژوئیه ۶۲۲ میلادی است. در عصر قاجاریه، دولت ایران رسماً در دوره دوم مجلس شورای ملی، مبدأ تاریخ هجری قمری را به هجری شمسی تبدیل کرد و دستور داد که کلیه ادارات دولتی، به‌جای ماه‌های عربی، از بروج دوازده‌گانه شمسی استفاده نمایند. همچنین در ۱۱ فروردین ۱۳۰۴ هجری شمسی، اول بهار رسماً اول سال رسمی قرار داده شد و نام ماه‌های ایران باستان زنده گردید و به‌جای ماه‌های سی‌روزه یا پنج‌روزه جداگانه در آخر سال، شش ماه اول را ۳۱ روزه و پنج ماه بعد را ۳۰ روزه و ماه آخر را ۲۹ روزه محاسبه نمودند؛ به استثنای سال‌های کبیسه که باز ماه آخر ۳۰ روز است و سال را بر پایه حساب نجومی در هر سال بنا نهادند (Taqizadeh, 1937).

مبادی تاریخ لکی، ارتباط تنگاتنگی با نوع زندگی کوچ‌نشینی، دام‌پروری، کشاورزی، حوادث عمومی، طبیعی و اجتماعی دارد که به‌صورت سینه‌به‌سینه منتقل شده است.

شبانه‌روز، شش‌ه، هفته و دهه

لک‌ها در امور شبانه‌روز خود، از قبیل فعالیت‌های کشاورزی گرفته تا امور دام‌پروری، دارای اصطلاحات خاص زمان‌شناسی هستند و در گذشته‌های نه‌چندان دور، از روی حرکت ستارگان و طلوع و غروب آن‌ها و نیز از روی قرص ماه و خورشید، زمان را مورد شناسایی قرار می‌دادند. اهم فعالیت‌های این قوم، به‌ویژه عشار کوچ‌رو، بر پایه گردش افلاک می‌باشد.

جدول ۱

پاره‌های زمانی کمتر از ساعت

فارسی	لکی	فارسی	لکی	فارسی	لکی	فارسی	لکی	فارسی	لکی	فارسی	لکی
ثانیه	اس (es)	دقیقه	اس (es)	ربع ساعت	گر (ger)	نیم ساعت	گر (ger)	۴۵ دقیقه	سه رب	ساعت	ساعت
ثانیه	دم (dam)	دقیقه	دقیقه	ربع ساعت	رب	نیم ساعت	نیم ساعت	۴۵ دقیقه	۴۵ دقیقه	—	—

واژه‌های «دم» (dam)، «لحظه» (laza)، و «اس» (es) معانی نزدیک و مشابه به «ثانیه» و «دقیقه» دارند که در پاره‌ای از مناطق لک‌نشین به‌ندرت به‌کار می‌روند. واژه «گر» (ger) نیز در زبان لکی، مدت زمانی بین ۱۵ دقیقه تا یک ساعت را به تناسب دربرمی‌گیرد. این واژه‌ها در تقسیمات ساعت و استعمال محلی، معادل یا نزدیک به واحدهای زمانی رایج در زبان فارسی‌اند، اما کاربرد رسمی ندارند.

جدول ۲

شبهانه روز

فارسی	لکی	فارسی	لکی	فارسی	لکی	فارسی	لکی	فارسی	لکی	فارسی	لکی	فارسی	لکی
ی	ی	ی	ی	ی	ی	ی	ی	ی	ی	ی	ی	ی	ی
صبح	شوس	ظهر	نیمرو	بعد از	دمازر	غروب	ایواره	شب	شو	نصف	دوجاشوگ	سحر	اجسر
(	Šoso	(	nemaru	ظهر	(domazor	(	evarah	(	šö	شب	ار	(	ajasar

آغاز محاسبه زمان در بین اهل محل، از ابتدای شب یا با رفتن آفتاب به پشت کوه آغاز می‌شود. چون شروع محاسبه از رفتن آفتاب به پشت کوه است، اولین طلوع آفتاب را «صبح» یا به زبان محلی «Šoso» می‌نامند. بنابراین، معنی رایج کلمه «فردا» در زبان محلی معادل «SO» است.

سایر اصطلاحات لکی کمتر از روز که در زبان فارسی معادل دقیق ندارند:

- زیله (zeal): نام یک ستاره معروف در فرهنگ عامه لک که قبل از سپیده‌دم طلوع می‌کند (ظاهراً همان ستاره زهره است).
- بیو (beo)
- لیسک‌هیر (liskhear): زمانی است که اولین شعله آفتاب طلوع می‌کند.
- ناشتا (nāštā): زمان صرف صبحانه.
- بعد از ناشتا (badenaštā)
- زَرده (zarda): وقت غروب خورشید.
- لِ (lət) یا گرگ‌ومیش (görgōmiš): حالتی از هوا که نمی‌توان گرگ را از میش در فاصله نزدیک تشخیص داد.
- بال اول، دوم و سوم خروس (bal aval kelāšir)

جدول ۳

واژه‌های معادل دیروز، امروز، فردا و پس‌فردا

فارسی	لکی	فارسی	لکی	فارسی	لکی	فارسی	لکی
دیروز	دونه (dona)	امروز	ایمرو	فردا	SO	پس‌فردا	doso

ششه (šaša)، هفته، دهه

یکی از عقاید جالب حشم‌داران محل که بیلاق و قشلاق می‌کنند، این است که هر خانواده‌ای خود را متعلق به یکی از روزهای هفته می‌داند. این تعلق به‌طور موروثی در خاندان منتقل می‌شود. مثلاً خانواده‌ای که خود را متعلق به روز سه‌شنبه می‌داند، در آن روز از انجام پاره‌ای امور پرهیز می‌کند. کفایت این رسم برای کمک به حافظه چوپانی که ماه‌های متوالی تنها در مراتع به گله‌داری مشغول است، نیاز به توضیح ندارد.

در میان روستاییان و عشایر، «هفته» رواج ندارد، ولی به‌جای آن، دو مفهوم ششه و دهه به‌کار گرفته می‌شود:

- ششه: عبارت است از نگاه‌داشتن حساب روزها با مضرب شش. مثلاً روز ششم، دوازدهم، هیجدهم، بیست‌وچهارم تا سی‌وهشتم بعد از نوروز. اعتقاد عموم بر آن است که بارندگی در این روزها رخ می‌دهد. در نواحی کوهستانی و نسبتاً مرطوب، از جمله منطقه سلسله و دلفان (الشتر و نورآباد)، این حساب را تا شصت روز پس از عید نوروز حفظ می‌کنند.
 - دهه: نگاه‌داشتن حساب دهه، مهم‌ترین وسیله تنظیم و ترتیب امور کشاورزی و چوپانی است. روزهایی با مضرب ده از نوروز به بعد، مانند دهم، بیستم، سی‌ام... تا یک‌صدویستم بعد از عید، در این تقسیم‌بندی قرار می‌گیرند.
- در گاه‌شماری‌هایی که بر اساس سال شمسی ۳۶۰ روز و پنج روز استوار است، مانند تقویم مصر باستان یا تقویم اوستایی قدیم و جدید، احتمال قوی وجود دارد که این حساب دهدهی، منجر به دهگان‌های سی‌وشش‌گانه شود.

بُرج و ماه

- با اطمینان نسبی می‌توان گفت که اسامی فارسی ماه‌های سال شمسی از قبیل فروردین، اردیبهشت و... در نیم‌قرن اخیر، میان عده‌ای از روستاییان و عشایر مدرسه‌رفته رواج مختصری یافته است. در غیر این صورت، در بین عامه مردم رایج و مشهور نیست. ریش‌سفیدان و سالمندان عشایر با اسامی سنتی بروج، نظیر حمل، ثور، اسد، دویکر و... آشنا هستند.
- ماه قمری: اسامی عمومی ماه‌های قمری به‌دلیل مسائل اعتقادی، در بین عامه مردم رایج است؛ اما برای انجام امور کشاورزی و گله‌داری کاربرد عملی ندارند. با این حال، به علل مذهبی و اعتقادی، در محاسبه حرکات ماه و گردش آن اهتمام زیادی دارند، به‌طوری‌که برای ماه ۲۹ روزه و ۳۰ روزه اصطلاحات جداگانه دارند.

یکی از مهم‌ترین مسائل مرتبط با ماه، تشخیص ایام نحس است که در شعر زیر خلاصه شده است:

هفت روز نحس باشد در مَهِی

زان حذر کن تا نیایی هیچ رنج

سه و پنج و سیزده با شانزده

بیست‌ویک و بیست‌وچهار و بیست‌وپنج

ماه صفر از این قاعده مستثناست؛ تمام سیزده روز اول ماه صفر را منحوس می‌دانند. استثنای دیگر، روز سیزدهم نوروز است که از انجام برخی امور در آن پرهیز می‌کنند و این روز را نحس دانسته، باور دارند که باید بسیار مراقب بود تا اتفاق بدی رخ ندهد. این باور به عقاید ایرانیان باستان بازمی‌گردد که روز سیزده نوروز را روز آشوب نهایی جهان و یادآور برپایی قیامت می‌دانستند.

با توجه به آنچه گفته شد، در روزهای نحس، آغاز هر کاری به‌ویژه سفر، بدیمن تلقی می‌شود. شدت این باور به‌حدی است که اگر خانواده‌ای عشایری ناگزیر باشد در یکی از ایام نحس کوچ کند، قبل از فرا رسیدن شبی که روز فردای آن نحس است، چادر خود را جابه‌جا می‌کند تا علامتی باشد که کوچ در آن روز انجام نشده است.

احکام نجومی: در باورهای لکی، عوارض و احکام نجومی مانند پیش‌بینی و پیش‌گویی مربوط به ماه است. برخلاف احکام نجومی رایج در شهرها که محاسبات پیچیده‌ای بر پایه منطقه‌البروج و موقعیت سیارات دارد، احکام نجومی در میان روستاییان و عشایر لک در مراحل ابتدایی باقی مانده و عمدتاً بر تجربه زیسته محلی استوار است.

آغاز سال لکی

آغاز سال لکی، مانند سایر ایرانیان، روز اول بهار و با جشن فرخنده نوروز در نقطه اعتدال ربیعی شروع می‌شود. اما در بین روستاییان و بعضی فرق و طوایف، گاهی با یک نوع آغاز سال دیگر برخورد می‌کنیم که اول سال را از پاییز می‌گیرند و به اصطلاح لکی به این سال روستایی

(کشاورزی) ورد (Verd) می‌گویند. وقتی می‌گویند «یک ورد»، یعنی یک سال کامل که از پایان تابستان و آغاز پاییز شروع می‌گردد. در جایی دیگر، ورد به معنای نوبت سالانه نوع کشت یا زمان کاشت است و برای حیوانات به معنی زمان جفت‌گیری به کار می‌رود. احتمال می‌رود بین ورد لکی و سال قدیمی که در کتیبه‌های داریوش به کار رفته است - و در ایران خیلی قدیم معمول بوده که آغاز سال را از پاییز محاسبه می‌کردند - نوعی همبستگی وجود داشته باشد (Homa'i, 1961).

کشاورز لک از اول بهار تا پایان تابستان بیشتر کار می‌کند و زحمت می‌کشد. آغاز پاییز، که محصولات خود را جمع‌وجور کرده و از مزرعه، باغ و ییلاق به آبادی بازمی‌گردد، تحولی در وضعیت زندگانی خود، جهان و طبیعت می‌بیند و آن را آغاز فصلی تازه برای استراحت تلقی می‌کند. بیشتر روستاییان تنها در پاییز و زمستان فرصت می‌کنند دور هم جمع شوند و به بازی، تفریح و گفت‌وگوهای لذت‌بخش بپردازند. اکثر مراسمات و ازدواج‌های روستاییان لک نیز در فصل پاییز برگزار می‌شود.

سال روستایی نیز حکایت از گردش فصول دارد و با سال به معنای رایج امروزی در شهرها - که از نوروز آغاز می‌شود - اندکی تفاوت دارد. ماه‌های هر فصل نیز دارای نام‌هایی محلی هستند که عموماً دربرگیرنده محاسباتی خاص‌اند. به‌عنوان نمونه:

- چله بزرگ یا چله کلنگه - (Čelākale) ۴۰ روز

- چله کوچک یا چله گوجر - (Čelāgojera) ۲۰ روز

- اهن و بهمن - ۱۵ روز

- سیاه‌بهار - (sevehār) ۱۰ روز

- بهار - ۱۰ روز

سال چوپانی

سال روستاییان با سال عشایر که آن را سال چوپانی می‌نامند تفاوت دارد. روستاییان آغاز سال نو را از نوروز محاسبه می‌کنند، ولی عشایر و چوپان‌ها، ابتدای سال را از آغاز تابستان یا به اصطلاح محلی، از حوالی «نودم» شمارش می‌کنند؛ زیرا در این فصل، محصولات دامی و بره‌های خود را به فروش می‌رسانند. از این رو، عملاً آغاز سال عشایر کوچ‌رو، از نظر اقتصادی و نیز تغییر مکان (mereo یا mereān) معادل با پایان خرداد محسوب می‌شود. با این حال، نوروز نیز به‌عنوان یک آیین باستانی و تغییر سال، جشن گرفته می‌شود.

سال چوپانی از پنج روز پس از «نودم» یعنی پنجم تابستان آغاز می‌شود و در روز نودم سال بعد پایان می‌یابد. به این ترتیب، پنج روز از سال در محاسبه منظور نمی‌گردد. پایان سال چوپانی به مِرو (mereo) معروف است و چوپان، پس از یک استراحت پنج‌روزه، مجدداً قرارداد خود را با صاحب گله منعقد می‌نماید.

در این پنج روز پایانی، صاحب گله و چوپان، برای سال پیش رو که آن را دقیقاً ۳۶۰ روز می‌دانند، قرارداد می‌بندند. صاحب گله یا چوپان حق دارند قرارداد سال قبل را فسخ یا تمدید کنند. اما پس از گذشت پنج روز، نه صاحب گله حق دارد چوپان را عوض کند و نه چوپان می‌تواند گله را رها کند. اگر یکی از طرفین بخواهد پیش از روز نودم قرارداد را فسخ کند، باید تمام حق سال را به طرف مقابل بپردازد.

فصول سال

سال لکی نیز مانند دیگر تقویم‌ها، دارای چهار فصل و دوازده ماه است.

جدول ۴

فصول سال

لکی	فارسی	پهلوی	اوستایی
وهار (wehār)	بهار	Wahār-wahārig-medozarm	Wahār
تاوسو (tāwesō)	تابستان	hāmin	hāmā
پاویز (pāwiz)	پاییز	pādēz	petideaz
زمسوا/زمگا	زمستان	zam	Zem / Zym

(زمسو به نقل از کشاورزان لک و زمگا به نقل از عشایر کوچ‌رو آمده است.)

ستارگان و صور فلکی مشهور

از روستاییان و چوپانان محل، مکرر شنیده می‌شود که می‌گویند: «امشب به عَقَرَب کار می‌کنیم و میش بره را کمی می‌گیریم.» ستارگان و صور فلکی در اثنای شب، به‌ویژه پیش از رواج ساعت، وسیله کار مردم بودند و هنوز هم کاربرد دارند. با نگاه کردن به آن‌ها، اوقات شب را تعیین می‌کنند و زمان حرکت گله یا آمادگی برای دوشیدن شیر را مشخص می‌نمایند.

مردم ایل در طول مسیر کوچ، برای تعیین مسیر و جهت‌یابی، در روز از خورشید و در شب از ستارگان استفاده می‌کنند. برخی از صورت‌های فلکی مانند هفت توران یا هفت تورم (haft torem) یا هفت خواهر از مهم‌ترین راهنمایان شبانه محسوب می‌شوند. این هفت ستاره، همان هفت اورنگ یا بنات‌التّعی یا دُب اکبر هستند.

همچنین ستاره زیله (zela) - که به‌احتمال زیاد همان زهره است - هنگام صبح در آسمان ظاهر می‌شود و به‌عنوان «ستاره صبح» شناخته می‌شود. عشایر کوچ‌رو و روستائینان، مسیر و زمان را به‌واسطه این ستاره رصد می‌کنند.

اسامی دوازده‌گانه ماه‌های لکی

۱. فروردین: خاک‌لو (xakaloo) - معادل فروردین

۲. اردیبهشت: گل‌ریزان (golrezo) - معادل اردیبهشت

- آخر اردیبهشت و اول خرداد به نام شصت گاکو (shasgaku) معروف است؛ عشایر و روستائینان معتقدند که شصت روز بعد از نوروز باید مقداری خمیر را بر پشت گاوهای خود بمالند تا از کوری چشم در امان باشند.

۳. خرداد: در نزد عشایر گله‌ریزان (galarezo) و در نزد کشاورزان جو درو (jodero) نامیده می‌شود.

- همچنین به نام مِرو (merö) معروف است و به معنای پایان یک سال چوپانی است که از اول تابستان آغاز شده و تا پایان خرداد ادامه می‌یابد. پس از پنج روز استراحت، قرارداد جدید منعقد می‌شود. بنابراین، سال چوپانی ۳۶۰ روز دارد.

۴. تیرماه: در نزد کشاورزان به پِرپر (perper) معروف است؛ زیرا در این ماه برخی محصولات کشاورزی خشک می‌شوند و شروع به ریزش می‌کنند.

- نام دیگر آن نوشاوه (nošāwa) است. بر اساس باور سالمندان، دلیل این نام‌گذاری آن است که در این زمان مردم از نظر اقتصادی در وضعیت دشواری قرار دارند؛ زیرا هنوز محصولی برداشت نکرده‌اند و تأمین معاش سخت است.

۵. مردادماه

مردادماه، یا به اصطلاح لکی مونگرما (mongarma) نامیده می‌شود. یکی دیگر از اسامی لکی این ماه گِلاوِژ (géḷāwež) است. کلاوِژ نام ستاره‌ای است روشن و درخشان که در روز چهل و پنجم تابستان، در معیت جوزا طلوع می‌کند. نام دیگر این ماه جَر تَوسو (jartāwso) به معنای وسط تابستان، و یا خُرما ریزان (xormapazān) نیز می‌باشد.

۶. شهریور

شهریور، به زبان محلی در نزد قوم لک، به سرخرمن (sarxarmō) معروف است. یکی دیگر از اسامی این ماه، ماه خوشی (mongxoāši) است، زیرا زمان برداشت محصولات کشاورزی است و مردم، مایحتاج مورد نیاز خود را برداشت کرده‌اند و مشکل اقتصادی ندارند. در میان عشایر لک، معمولاً ماه آخر هر فصل را اول فصل بعدی محسوب می‌کنند.

۷. مهرماه

مهرماه، به اصطلاح لکی کَهَل پاک کَر (kahalpākākar) نامیده می‌شود. کَهَل پاک کَر نوعی قاصدک است که دانه و بذر خود را همراه دارد، از خارهای بیابان می‌روید و به خاطر سبکی، همراه باد جابه‌جا می‌شود. در این ماه، بادهای پاییزی باعث پراکنده شدن خار و خاشاک، همراه با بذر آن‌ها، می‌شود. همچنین، دانه و میوه گیاهان و درختان بر اثر وزش باد پاییزی بر زمین ریخته و پراکنده می‌شود. به نظر می‌رسد یکی از دلایل نام‌گذاری این ماه به کَهَل پاک کَر آن باشد که روستاییان و عشایر در این ماه کاه را از زمین پاک و جمع‌آوری کرده و برای زمستان ذخیره می‌نمایند.

۸. آبان‌ماه

آبان‌ماه، یا به اصطلاح لکی بادسُوتل (badēsōēl)، نام دارد. «سویل» در زبان لکی به معنای ناودان است؛ در این ماه به دلیل بارندگی، ناودان‌ها به وسیله برگ و خاشاک گرفته می‌شوند، بنابراین باید برای آمادگی در برابر بارش، ناودان‌ها را پاک کرد. ماه دوم پاییز در برخی مناطق لکنشین تول تکن (toil-taken) و در برخی مناطق دیگر بادهسویل (badesōēl) نامیده می‌شود. دلیل این نام‌گذاری، وزش بادهای شدید همراه با سرماست که باعث ریزش برگ درختان می‌شود. این ماه را از ۴۵ روز گذشته از پاییز به حساب می‌آورند و تا ۳۰ روز ادامه دارد؛ یعنی تا ۱۵ روز نخست آذرماه. آغاز وزش بادهای پاییزی و ریختن برگ درختان، نشانه شروع سرما و آماده‌سازی زمین و گیاهان برای خواب زمستانی است. بذرها و دانه‌های ریخته‌شده در سطح زمین، در شیارها و روزنه‌های خاک جای می‌گیرند تا در سرمای زمستان حفظ شوند.

۹. آذرماه

آذرماه، یا به اصطلاح لکی مونگ‌سیه (mongasea) یا ماه سیاه نامیده می‌شود؛ زیرا در این ماه، تمامی سبزه‌ها و برگ درختان از بین می‌روند و زمین از هرگونه رویدنی تهی می‌شود. دیگر هیچ علفی برای چرای دام وجود ندارد. علف‌های خشک‌شده نیز تا زمانی برای چرا قابل استفاده‌اند که باران نباریده باشد. در این فصل، بر اثر بارندگی، آن علوفه‌ها نیز غیرقابل استفاده می‌شوند. مردم نیز به دلیل سرمای آغازین زمستان، از کار و تلاش روزانه دست می‌کشند و خانه‌نشین می‌شوند. از این رو، این ماه را «ماه سیاه» می‌نامند.

۱۰. دی‌ماه

اصطلاح مشخص و ثابتی برای دی‌ماه در بین لک‌ها رایج نیست. با این حال، باورهایی مبنی بر وجود اسامی همیل و همیل (hamil va mamil) به عنوان معادل دی و بهمن وجود دارد.

۱۱. بهمن‌ماه

بهمن‌ماه، یا به اصطلاح لکی چله کوچک (chelagojera) و یا همیل (hamil) نام دارد. این ماه از دهم بهمن آغاز شده و به مدت بیست روز ادامه می‌یابد. در بین لک‌ها، دو ماه دی و بهمن به دو بخش چله بزرگ و چله کوچک تقسیم می‌شوند. ۱۲. اسفندماه

اسفندماه، یا به اصطلاح لکی اول بهار (avel vehār) یا ماه عید (mong ed) نام دارد و به‌ویژه در مناطق شمالی، به سیاه‌بهار (sevehār) نیز معروف است.

نتیجه‌گیری

این نوشتار که خود بخشی از فولکلور قوم لک محسوب می‌شود، ضمن نشان دادن درک درست و شناخت دقیق زمان و اصطلاحات خاص گاه‌شماری، شیوه زندگی و گونه‌های مختلف زمان‌شناسی را با توجه به عناصر کهن فرهنگی – که یادآور فرهنگ ایران باستان هستند – تبیین می‌نماید.

بررسی‌ها حکایت از آن دارد که محاسبه زمان، گردش افلاک و تغییر فصول در میان لک‌ها، مبتنی بر شیوه زندگی و اوضاع اقتصادی – معیشتی آن‌ها است. بنابراین، بسیاری از اصطلاحات به کار رفته، ارتباط مستقیم با زندگی کوچ‌نشینی داشته و پاره‌ای دیگر، وابسته به دوره کاشت، داشت، برداشت و زندگی یکجانشینی روستایی هستند.

از این‌رو، محاسبه زمان و گاه‌شماری لکی، با توجه به پیشینه تاریخی و قدمت آن، به‌نوعی بازتاب‌دهنده سبک زندگی دام‌پرورانه، کشاورزی، و دوره‌های فروش محصولات دامی، باغی و زراعی در این قوم است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ساختار گاه‌شماری لکی و مبانی شکل‌گیری آن، بر شیوه معیشتی این قوم استوار است.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافع وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Amanollahi, S. (1991). *The Lur Ethnic Group: A Study on the Ethnic Continuity and Geographical Dispersion of the Lurs in Iran*. Agah Publications.
- Askari Alam, A. (2003). *Fahlaviyat or Pahlavaneh: Ancient Couplets of Celebration and Mourning in the Lak Language*. Aflak Publications.
- Bahar, M. (1997). *Several Essays on Iranian Culture*. Fekr-e-Rooz Publications.
- Bedlisi, A. S. K. (1964). *Sharafnama: A Comprehensive History of Kurdistan*. Elmi Publications.
- Bedlisi, S. a.-D. (1959). *Sharafnama*.
- Cherikov, M. (1875). *Travelogue*.
- Curzon, G. (1994). *Persia and the Persian Question*. Elmi va Farhangi Publications.
- Garavand, A. (1997). *Destiny Poems. Shaqayeq, 1(1)*.
- Garavand, A. (2001). The Laks in Oblivion. Conference on Lur Culture, Tehran: University of Tehran,
- Homa'i, J. a.-D. (1961). *The History of Persian Literature*.
- Hosouri, A. (1978). Kurds and Lurs: An Attempt for Further Recognition. *Linguistics Research Journal, Shiraz University*, 4(2).
- Izadpanah, H. (1988). *The Lak Shahnameh*. Author.
- Samadi, M. (2002). *Tribes and Nomads of Kurdistan: A Document from the Era of Naser al-Din Shah*. Rahro Publications.
- Soltani, M. A. (2002). *Tribes and Clans of Kermanshah*. Soha Publications.
- Taqizadeh, H. (1937). *Calendars in Ancient Iran*.
- Vadi'i, J. (1970). Tribes and Nomads of Lorestan. *Art and People*(101).
- Valizadeh Mo'jezzi, M. R. (1962). *The History of Lorestan During the Qajar Era*. Horufieh Publications.
- Yasemi, R. (1990). *The Kurds and Their Racial and Historical Continuity*.
- Yousefvand, R. (2008a). The Birth Ritual Among the Lak Ethnic Group with Reference to Its Historical Background. *Iran and Caucasus Publications*.
- Yousefvand, R. (2008b). *Doctoral Dissertation: A Comparative Study of Three Key Elements (Birth, Marriage, and Death) from the Perspective of the Lak Ethnic Group and Ancient Iranians*
- Yousefvand, R. (2008a). International conference iran and the caucasuse unity and diversity ,fortune telling among the lake people in iran.
- Yousefvand, R. (2008b). Some Laki Demons. *International journal Iran and the caucasuse*, 275-279. <https://doi.org/10.1163/157338408X406047>
- Yousefvand, R. (2013). *The Popular Culture of the Lak Ethnic Group*. Chavil Publications.